

Prahu nádherou barokních chrámů. Ty tisíce kamenných svatých, kteří se na vás ze všech stran dívají, hrozí vám, sledují vás, hypnotizují vás, to je zběsilé vojsko okupantů, které vrhlo před tři sta padesáti lety do Čech, aby vyvrvalo z duše lidu jeho víru i jeho jazyk.

Ulice, v níž se narodila Tamina, se jmenovala Schwerinova. To bylo za války a Praha byla okupována Němci. Její otec se narodil na třídě Černokostelecké. To bylo za Rakouska-Uherska. Matka se k otci nastěhovala na třídu maršála Foche. To bylo po první světové válce. Tamina prožila své dětství na Stalinově třídě a její manžel si ji odvedl do nového domova z třídy Vinohradské. A přitom to byla pořád jedna a táž ulice, jenom jí měnili jméno, vymývali jí mozek, aby zblbla.

Ulicemi, které nevědí, jak se jmenují, bloudí přízraky skácených pomníků. Kácela česká reformace, kácela rakouská protireformace, kácela československá republika, káceli komunisté a skáceny jsou dokonce i sochy Stalinovy. Místo všech těch pokácených pomníků roste dnes po celých Čechách na tisíce Leninových soch, rostou tam jak tráva na zříceninách, jak melancholické květy zapomnění.

2.

Byl-li Franz Kafka prorokem světa bez paměti, je Gustáv Husák jeho budovatelem. Po T.G. Masarykovi, řečeném prezidentu Osvoboditeli (všechny jeho pomníky byly bez výjimky skáceny), po Benešovi, Gottwaldovi, Zápotockém, Novotném a Svobodovi je sedmým prezidentem mé vlasti, tak řečeným *prezidentem zapomnění*.

Rusové ho dosadili k moci v roce 1969. Od roku 1621 historie českého národa nezažila takový masakr kultury a inteligence jako za jeho vlády. Všichni všude se domní-

vají, že Husák prostě pronásledoval své politické odpůrce. Boj s politickou opozicí byl však spíš záminkou a vítanou příležitostí, aby Rusové prostřednictvím svého místodržitele dosáhli něčeho mnohem podstatnějšího.

Považuji v tomto smyslu za velmi výmluvné, že Husák vyhodil z univerzit a vědeckých ústavů sto čtyřicet pět českých historiků. (Říká se, že za každého z nich, tajemně jako v pohádce, vyrostl někde v Čechách nový Leninův pomník.) Jeden z těch historiků, můj kamarád Milan Hübl s nesmírně tlustými skly, seděl roku 1971 v mé garsoniéře v Bartolomějské ulici. Dívali jsme se z okna na vrcholky hradčanských věží a byli jsme smutni.

“Národy se likvidují tak,” říkal Hübl, “že se jim nejdřív vezme paměť. Zničí se jim jejich knihy, jejich vzdělanost, jejich historie. A někdo jiný jim napíše jiné knihy, dá jinou vzdělanost a vymyslí jinou historii. Národ pak zvolna začne zapomínat, čím je a čím byl. Svět kolem něho to zapomene ještě mnohem dřív.”

“A jazyk?”

“Proč by nám ho někdo bral? Stane se pouhým folklórem, který zajde dřív nebo později přirozenou smrtí.”

Byla to hyperbola diktovaná nesmírným smutkem?

“Anebo je pravda, že národ nepřejde živý přes poušť organizovaného zapomnění?”

Nikdo nevíme, co bude. Jedno je však jisté. Ve chvílích jasnozřivosti může český národ zahlédnout zblízka proti sobě obraz své smrti. Ne jako skutečnost ani ne jako nezbytnou budoucnost, ale přece jen jako docela konkrétní možnost. Jeho smrt je s ním.

3.

O půl roku později Hübla zatklí a odsoudili na mnoho let do vězení. Ve stejné době mi umíral můj tatínek.

Během posledních deseti let života ztrácel postupně řeč. Nejdřív si jen nemohl vzpomenout na některá slova, anebo místo nich říkal jiná, jim podobná, a sám se tomu hned smál. Na konci však už byl s to říci jen několik docela málo slov a veškeré jeho pokusy o delší sdělení končily větou, která byla jedna z posledních, které mu zbyly: *To je zvláštní.*

Říkal *to je zvláštní* a v jeho očích byl nekonečný údiv nad tím, že všechno ví, ale nic neumí říci. Věci ztratily jména a slily se v jedno jediné nerozlišitelné jsoucnó. A jenom já, když jsem s ním mluvil, mohl jsem na chvíli to bezejmenné nekonečno proměnit nazpět ve svět pojmenovaných jednotlivostí.

Jeho nesmírně veliké modré oči v krásné staré tváři byly stejně moudré jako kdysi. Vodil jsem ho často na procházku. Obešli jsme vždycky jeden blok domů, to bylo vše, na víc už tatínek nestačil. Chodil špatně, dělal malé krůčky a při troše únavy mu tělo začalo přepadávat dopředu a on ztrácel rovnováhu. Často jsme se musili zastavit, aby si odpočal, opřen čelem o zed'.

Na těch procházkách jsme si vyprávěli o hudbě. Dokud tatínek dobře mluvil, ptal jsem se ho málo. A tak jsem to chtěl dohnat. Mluvili jsme tedy o hudbě, ale byl to divný rozhovor mezi tím, kdo nic nevěděl a znal mnoho slov, a tím, kdo věděl všechno, ale neznal žádná slova.

Během celých těch deseti let své nemoci tatínek psal dlouhou knihu o Beethovenových sonátách. Psal sice o něco lépe než mluvil, ale přece jen se mu i při psaní čím dál hůř vybavovala slova a jeho textu už nikdo nerozuměl, protože se skládal ze slov, která neexistují.

170

Jednou mne zavolal do svého pokoje. Měl na klavíru rozevřené variace ze sonáty op. 111. "Podívej se," řekl mi a ukazoval do not (hrát na klavír už také přestal umět), "podívej se", opakoval a podařilo se mu ještě říci po dlouhé námaze: "já už vím!" a pořád se snažil mi pak něco důležitého vysvětlit, ale jeho sdělení se skládalo ze zcela nesrozumitelných slov, takže, když viděl, že mu nerozumím, udiveně se na mě podíval a řekl: "To je zvláštní".

Já ovšem vím, o čem chtěl mluvit, protože si tu otázku už dlouho kladl. Beethoven si ke konci svého života mimořádně oblíbil formu variací. Zdálo by se na první pohled, že je to forma ze všech forem ta nej povrchnější, pouhá exhibice hudební techniky, práce spíš pro krajárku než pro Beethovena. A on z ní udělal (poprvé v dějinách hudby) jednu z nejzávažnějších forem, do níž uložil své nejkrásnější meditace.

Ano, to je dobře známo. Ale tatínek chtěl vědět, jak tomu máme rozumět. Proč právě variace? Jaký za tím vězí smysl?

A proto mne tehdy volal do svého pokoje, ukazoval do not a říkal: "já už vím!".

4.

Mlčení tatínka, před kterým se ukryla všechna slova, mlčení sto čtyřiceti pěti historiků, kterým zakázali vzpomínat, to mnohonásobné ticho zaznívajících z Čech, tvoří pozadí ebrazu, na který malují Taminu.

Nosí dál kávu v hospůdce malého města na západě Evropy. Ale není již obestřena tou září laskavé pozornosti, která k ní kdysi přitahovala zákazníky. Přestala mít chuť nastavovat lidem ucho.

Když jednou Bibi zase usedla na barovou stoličku proti pultu a její dcerka batolící se dole strašně povykovala,

171

Tamina nejdřív chvíli čekala, až ji matka napomene, a když se toho nedočkala, řekla: "Nemůžeš něco udělat, aby tak nekřičela?"

Bibi se urazila a řekla: "Řekni mi, proč tolik nenávidíš děti!"

Nedá se říci, že by Tamina nenáviděla děti. Zato v Bibi-ně hlase se ozvala náhle zcela nečekaná zášť, kterou Tamina dobře slyšela. Ani nevěděla jak, a přestaly být přítelkyněmi.

Pak jednoho dne nepřišla do práce. To se ještě nikdy nestalo. Paní hospodská se šla podívat, co s ní je. Zazvonila u jejích dveří, ale nikdo neotvíral. Šla tam další den znovu a zase zvonila marně. Zvolala policii. Vylomili dveře, ale našli jen pečlivě uklizený byt, v němž nic nechybělo a nic nebylo podezřelého.

Tamina nepřicházela ani další dny. Policie se k případu znovu vrátila, ale nic nového neobjevila. Zmizení Taminy bylo odloženo mezi nikdy nevyřešené případy.

5.

Toho osudného dne si usedl k barovému pultu mladý muž v džínách. To už byla Tamina v celé hospodě sama. Mladík si poručil koka kolu a usrkával pomalu tekutinu. Díval se na Taminu a Tamina se dívala do prázdna.

Pak řekl: "Tamino."

Jestli to mělo na ni zapůsobit, nezapůsobilo. Nebylo tak těžké dovědět se její jméno, které znali kolem dokola ve čtvrti všichni zákazníci.

"Vím, že je vám smutno," pokračoval mladík.

Ani to Taminu neokouzilo. Věděla, že způsoby jak dobývat ženu jsou rozmanité, a že jedna ze spolehlivých cest k ženině lůnu vede přes její smutek. Přesto se však na něho podívala s větším zájmem než před chvílí.

Pak se rozhovořili. To, co Taminu zaujalo, byly jeho otázky. Ne jejich obsah, ale jen to, že se vůbec ptal. Můj bože, jak je to dlouho, co se jí někdo na něco ptal! Zdá se jí to být celá věčnost! Jen její manžel se jí nepřetržitě vyptával, protože láska je ustavičné dotazování. Ano, neznám lepší definici lásky.

(Kamarád Hübl by mi namítl, že v tom případě nás nikdo nemiluje víc než policie. Je to pravda. Tak jako každé *nahoře* má svůj protějšek *dole*, má i zájem lásky svůj negativ ve zvědavosti policie. Někdy si může člověk splést, co je dole a co je nahoře, a dovedu si představit, že osamělí lidé mohou toužit, aby je občas odvedli k výslechu na komisařství, aby mohli o sobě někomu vyprávět.)

6.

Mladík se jí dívá do očí, poslouchá ji a pak jí říká, že to, co nazývá vzpomínáním, je ve skutečnosti něco jiného: dívá se jen uhranuta na své zapomínání.

Tamina kývá souhlasně hlavou.

A mladík pokračuje: Ten smutný pohled nazpátek není již projevem věrnosti mrtvému. Mrtvý se z toho pohledu ztratil a ona se dívá do prázdna.

Do prázdna? Čím je tedy její pohled tak těžký?

Není těžký vzpomínkami, vysvětluje jí mladík, ale výčtkami. Tamina si nikdy neodpustí, že zapomněla.

"A co mám tedy dělat?" ptá se Tamina.

"Zapomenout své zapomnění," říká mladík.

"Poradte mi, jak se to dělá," usměje se Tamina trpce.

"Copak jste neměla nikdy touhu odejít?"

"Měla," přiznává Tamina. "Mám strašnou touhu odejít. Ale kam?"

"Někam, kde věci jsou lehké jak vánek. Kde věci ztratily svou tíhu. Kde není výčitek."

“Ano,” říká Tamina zasněně, “jít někam, kde věci nic neváží.”

A jako v pohádce, jako ve snu (vždyť je to pohádka! vždyť je to sen!) Tamina opouští svůj barový pult, za nímž trávila několik let života, a vychází s mladíkem před hospodu. U chodníku stojí červené sportovní auto. Mladík si sedá k volantů a nabízí Tamině místo vedle sebe.

7.

Rozumím výčitkám, které si dělala Tamina. Když mi tatínek umřel, šířil jsem se jimi také. Nemohl jsem si odpustit, že jsem se ho tak málo ptal, že o něm tak málo vím, že jsem si ho nechal minout. A právě ty výčitky mi daly náhle pochopit, co mi chtěl asi říci nad rozevřenými notami sonáty op. 111.

Pokusím se to vysvětlit srovnáním. Symfonie je hudební epopěj. Mohli bychom říci, že se podobá cestě, která vede vnějším nekonečnem světa, od věci k věci, dál a dál. Variace jsou také cestou. Ale ta cesta nevede vnějším nekonečnem. Znáte jistě Pascalovu myšlenku o tom, že člověk žije mezi propastí nekonečně velkého a propastí nekonečně malého. Cesta variací vede do onoho *druhého* nekonečna, do nekonečné vnitřní rozmanitosti, která se skrývá v každé věci.

Ve variacích objevil tedy Beethoven jiný prostor a jiný směr hledání. Jeho variace jsou v tomto smyslu *novým vyzváním na cestu*.

Forma variací je forma maximálního soustředění a umožňuje skladateli, aby mluvil jen o věci samé, aby šel rovnou k jádru. Předmětem variací je téma, které nemá často víc než šestnáct taktů. Beethoven jde dovnitř těch šestnácti taktů, jako by se spouštěl šachtou do nitra země.

Cesta do druhého nekonečna není méně dobrodružná než cesta epopěje. Tak sestupuje fyzik do zázračných

útrobu atomu. Každou variací se Beethoven vzdaluje víc a víc původnímu tématu, které se nepodobá poslední variací o nic víc než květina svému obrazu pod mikroskopem.

Člověk ví, že nemůže obejmout vesmír s jeho slunci a hvězdami. Mnohem nesnesitelnější mu připadá, že je odsouzen minout i druhé nekonečno, to blízké, které je na dosah. Tamina minula nekonečno své lásky, já jsem minul tatínka a každý minul své vlastní dílo, protože za dokonalostí se jde dovnitř věci a nikdy se nedojde až na konec.

To, že nám uniklo vnější nekonečno, přijímáme jako samozřejmý úděl. Ale to, že jsme minuli druhé nekonečno, si budeme do smrti klást za vinu. Myslili jsme na nekonečno hvězd a o nekonečno tatínka jsme se nestarali.

Není divu, že se variace staly láskou dospělého, zralého Beethovena, který moc dobře věděl (jako to ví Tamina a jako to vím já), že není nic nesnesitelnějšího než minout člověka, kterého jsme milovali, těch šestnáct taktů a vnitřní vesmír jejich nekonečných možností.

8.

Celá tato kniha je román ve formě variací. Jednotlivé oddíly následují po sobě jako jednotlivé úseky cesty, která vede dovnitř tématu, dovnitř myšlenky, dovnitř jedné jediné situace, jejíž pochopení se mi ztrácí v nedohlednu.

Je to román o Tamině a ve chvíli, kdy Tamina odchází ze scény, je to román pro Taminu. Ona je hlavní postavou i hlavním posluchačem a všechny ostatní příběhy jsou variací jejího příběhu a sbíhají se v jejím životě jako v zrcadle.

Je to román o smíchu a o zapomnění, o zapomnění a o Praze, o Praze a o andělich. Ostatně není to vůbec náho-

da, že mladík, jenž sedí u volantu, se jmenuje Rafael.

Krajina se stávala čím dál pustší, bylo čím dál méně zeleně a čím dál víc okrové barvy, čím dál méně trávy a stromů a čím dál víc písku a hlíny. Pak sjelo auto ze silnice a jelo úzkou cestou, která náhle končila před prudkým srázem. Mladík zastavil. Vystoupili. Stáli na kraji srázu a pod nimi, deset metrů dole, byl úzký pruh hlíněného břehu a za ním voda, kalná, hnědá, která se táhla do nedohledna.

“Kde to jsme?” ptala se Tamina a sevřela ji tíseň. Chtěla Rafaelovi říci, že by se chtěla vrátit, ale neodvážila se: bála se, že by ji odmítl, a věděla, že to odmítnutí by její úzkost ještě zvýšilo.

Stáli na kraji srázu, před nimi byla voda a kolem nich jen hlína, rozměklá hlína bez trávy, jako by se tu doloval jí. Skutečně, opodál stál opuštěný bagr.

V té chvíli si Tamina vzpomněla, že takhle vypadala krajina, kde její manžel v Čechách naposledy pracoval, když ho vyhnali z původního zaměstnání a on nastoupil asi 100 kilometrů za Prahou místo bagristy. Bydlel tam přes týden v maringotce a do Prahy za Taminou přijížděl jen v neděli. Proto se jednou za ním během týdne sama vypravila. V takové krajině se pak spolu procházeli: v rozmoklé hlíně bez trávy a beze stromů, obklíčení zdola okrem a žlutí a shora nízkými šedými mraky. Šli vedle sebe v gumových botách, které se bořily do bláta a klouzaly. Byli sami dva na celém světě a naplňoval je pocit úzkosti, lásky a zoufalé starosti, kterou měli jeden o druhého.

Ten zoufalý pocit do ní teď vstoupil a ona byla šťastna, že se jí v něm náhle a nenadále vrátil ztracený kus minulosti. Byla to úplně ztracená vzpomínka a bylo to snad od té doby poprvé, co se jí vybavila. Napadlo ji, že by si ji měla zapsat do svého sešitu! I přesný rok by věděla!

A chtělo se jí říci mladíkovi, že se chce vrátit. Ne, neměl pravdu, když jí říkal, že její smutek je jen forma bez obsahu! Ne, ne, manžel je v tom smutku stále živý, jenomže je ztracený a ona ho musí jít hledat! Hledat po celém světě! Ano, ano! Teď to teprve chápe! Člověk, který chce vzpomínat, nesmí sedět na jednom místě a čekat, že vzpomínky za ním samy přijdou! Vzpomínky se rozutekly do celého světa a člověk musí cestovat, aby je našel a vyplašil je z jejich úkrytu!

To chtěla mladíkovi říci a poprosit ho, aby ji zase zavezl zpátky. V té chvíli však zazněl zdola od vody hvizd.

9.

Rafael uchopil Taminu za ruku. Byl to pevný stisk, z něhož nebylo možno se vymanit. Po srázu vedla úzká, klikatá, kluzká stezka. Vedl ji po ní dolů.

Na břehu, kde ještě před chvílí nebylo po nikom ani památky, stál asi dvanáctiletý chlapec. Držel za provaz loďku, která se lehce pohupovala na kraji vody, a usmíval se na Taminu.

Ohlédla se po mladíkovi. Usmíval se též. Dívala se z jednoho na druhého, potom se Rafael začal smát nahlas a k němu se přidal chlapec. Byl to zvláštní smích, protože se nic směšného nedělo, přitom však nakažlivý a sladký: vyzýval ji, aby zapomněla na úzkost, a cosi nejasného jí sliboval, snad radost, snad mír, takže Tamina, která chtěla uniknout své tísní, smála se teď poslušně s nimi.

“Vidíte,” řekl jí Rafael, “nemáte se čeho bát.”

Tamina si stoupla do loďky, která se pod ní zakymácela. Usedla na sedátko na záď člunu. Bylo mokré. Měla lehkou letní sukni a cítila, jak se vlhkost dotkla kůže jejího zadku. Byl to slizký dotek a znovu v ní probudil úzkost.

Chlapec odrazil od břehu loďku, chopil se vesel a Tamina se ohlédla za sebe: Rafael stál na břehu a díval se za nimi. Usmíval se a Tamině se zdálo být cosi divného na tom úsměvu. Ano! Usmíval se a vrtěl přitom neznatelně hlavou! Docela neznatelně přitom vrtěl hlavou.

10.

Proč se Tamina nezeptá, kam jede?

Ten, komu nezáleží na cíli, se přece neptá, kam jede!

Dívala se na chlapce, který seděl proti ní a vesloval. Zdál se jí slaboučký a jeho vesla příliš těžká.

“Nechceš, abych tě vystřídala?” zeptala se a chlapec ochotně kývl hlavou a vstával od vesel.

Vyměnili si místa. Seděl teď na zádi, díval se na Taminu, jak vesluje, a vytáhl zpod sedačky malý magnetofon. Ozvala se pop music, kytary, zpěv. Chlapec začal do jejího rytmu mírně kroutit tělem. Tamina se na něho dívala s nechutí: to dítě se vlnilo v bocích koketně jako dospělý muž. Jeho pohyby jí připadaly obscénní.

Sklopila oči, aby ho neviděla. V té chvíli chlapec zesílil zvuk magnetofonu a začal sám tiše zpívat. Když k němu Tamina opět na chvíli zvedla oči, zeptal se jí: “Proč nezpíváš?”

“Neznám to.”

“Jak to, že to neznáš? To přece znají všichni.”

Vrtěl se dál na svém sedátku a Tamina se již cítila unavena: “Nechceš to na chvíli vzít zas ty?”

“Jen vesluj,” zasmál se chlapec.

Ale Tamina byla opravdu unavena. Položila vesla do loďky a odpočívala: “Kdy už tam budem?”

Ukázal rukou dopředu. Ohlédla se. Břeh byl už neda-leko. Lišil se od krajiny, z níž vyjeli: byl zelený, travnatý, plný stromů.

Za chvíli loďka narazila na dno. U břehu si asi deset dětí hrálo s míčem a ohlíželo se zvědavě po nich. Vystoupili. Chlapec přivázal loďku ke kolíku. Za písčným břehem byla dlouhá alej platanů. Dali se po ní a sotva po deseti minutách došli k nízké rozložitě budově. Před ní bylo mnoho podivných velkých barevných předmětů, jejichž smyslu nerozuměla, a také několik volejbalových sítí. Něco na nich bylo zvláštního, co Taminu zaráželo. Ano, byly napjaty velmi nízko nad zemí.

Chlapec strčil dva prsty do úst a zahvizdal.

11.

Přišlo děvčátko sotva devítileté. Mělo půvabnou tvář a drželo břicho koketně vystrčené, jako je mají panny na gotických obrazech. Podívalo se na Taminu bez zvláštního zájmu, pohledem ženy, která je si vědoma své krásy a chce ji podtrhnout okázalým nezájmem o všechno, co není ona sama.

Otevřelo dveře bílého baráku. Vešli přímo (nebyla tam žádná chodba a žádná předsíň) do velké místnosti plné postelí. Rozhlíželo se chvíli, jako by počítalo lůžka, a pak na jedno ukázalo: “Tady budeš spát ty.”

“Copak budu spát v noclehárně?” protestovala Tamina.

“Děti pro sebe nepotřebují zvláštní pokoj.”

“Jaké děti? Já přece nejsem dítě!”

“Tady jsou jenom děti!”

“Přece tu musí být nějakí dospělí!”

“Ne, žádní dospělí tu nejsou.”

“Tak co tu dělám já?!” vykřikla Tamina.

Děvčátko si nevšímalo jejího rozrušení a obrátilo se zpátky ke dveřím. Zastavilo se na prahu: “Zařadila jsem tě mezi veverky,” řeklo.

Tamina nechápala.

“Zařadila jsem tě mezi veverky,” opakovalo dítě tónem nespokojené učitelky. “Všechny děti jsou zařazeny do oddílů podle jmen zvířátek.”

Tamina se odmítala bavit o veverkách. Chtěla zpátky. Ptala se, kde je ten chlapec, který ji sem přivezl.

Holčička se tvářila, že neslyší, co Tamina říká, a pokračovala ve svém výkladu.

“Nezajímá mne to!” křičela Tamina. “Chci zpátky! Kde je ten chlapec?”

“Nekřič!” Žádný dospělý neuměl být povýšenější než toto krásné dítě. “Nerozumím ti,” pokračovalo a zavrtělo hlavou, aby vyjádřilo svůj údiv: “Proč jsi sem jezdila, když chceš odjet?”

“Nechtěla jsem sem jezdit!”

“Tamino, nelži. Nikdo se nevydá na dalekou cestu, když neví, kam jede. Odnauč se lhát.”

Tamina se otočila k dítěti zády a vyběhla do platanové aleje. Když došla ke břehu, hledala loďku, kterou tam před necelou hodinou chlapec přivázal ke kolíku. Ale loďka nikde nebyla a ani kolík tam nebyl.

Dala se do běhu, aby propátrala celý břeh. Písečná pláž se brzy proměnila v bažinu, která se musila zdaleka obejít, takže chvíli bloudila, než se dostala zase k vodě. Břeh se kroutil ve stále stejném oblouku, takže (aniž našla stopy po loďce anebo po nějakém přístavišti), došla asi po hodině k místu, kde platanová alej ústila na pláž. Pochopila, že je na ostrově.

Vracela se pomalu alejí k noclehárně. Tam stála v kruhu skupina deseti dětí mezi šesti a dvanácti lety, holčiček i chlapečků. Uviděly ji a volaly: “Tamino, pojď za námi!”

Uvolnili kruh, aby jí udělaly místo.

A tehdy si vzpomněla na Rafaela, jak se usmíval a vrtěl hlavou.

Srdce se jí sevřelo hrůzou. Minula nevšimavě děti, odešla do noclehárny a stulila se na své lůžko.

12.

Její manžel zemřel v nemocnici. Byla u něho, jak jen často mohla, ale on zemřel v noci, sám. Když přišla další den do nemocnice a našla jeho lůžko prázdné, starý muž, který ležel ve stejném pokoji, jí řekl: “Paní, měla byste si stěžovat! Je to hrozné, jak zacházejí s mrtvými!” Měl v očích strach, věděl, že také brzy zemře. “Vzali ho za nohy a táhli po zemi. Myslí si, že spím. Viděl jsem, jak mu hlava poskočila o práh.”

Smrt má dvojí podobu: Jednak znamená nebytí. Jednak znamená děsivě materiální bytí mrtvolky.

Když byla Tamina velice mladá, smrt se jí ukazovala jen v prvé podobě, v podobě nicoty, a hrůza ze smrti (ostatně nepřilíš určitá) znamenala strach z toho, že jednou nebude. Tato hrůza se průběhem života zmenšovala a téměř ztratila (pomyslení, že jednoho dne neuvidí nebe nebo stromy, jí nijak neděsilo), zato čím dál víc myslila na tu druhou, materiální stránku smrti: měla hrůzu stát se mrtvolou.

Být mrtvolou jí připadalo jako nesnesitelná potupa. Ještě před chvílí byl člověk chráněn studem, posvátností nahoty a soukromí, a pak stačí vteřina smrti a jeho tělo je náhle k dispozici komukoli, můžou ho obnažit, rozpárat, prohlížet si jeho vnitřnosti, zacpávat si s odporem nos nad jeho smradem, strčit ho do ledničky nebo do ohně. Když chtěla, aby manžela spálili a rozprášili, bylo to také proto, aby se už nemusila dál týrat představou, co se děje s jeho drahým tělem.

A když o pár měsíců později pomýšlela na svou sebevraždu, chtěla se utopit někde daleko v moři, aby o potu-

pě jejího mrtvého těla věděly jen ryby, které jsou němé.

Mluvil jsem již o povídce Thomase Manna: mladý muž na smrt nemocný nastoupí do vlaku, ubytuje se v neznámém městě. V jeho pokoji je šatník a každou noc z něho vystoupí bolestně krásná nahá žena a cosi sladce smutného mu dlouze vypráví, a ta žena a to vyprávění, to je smrt.

To je smrt sladce modravá jak nebytí. Protože nebytí je nekonečná prázdnota a prázdný prostor je modrý a není nic krásnějšího a útěšnějšího než modro. Není to vůbec náhoda, že Novalis, básník smrti, miloval modř a neputoval než za ní. Sladkost smrti má modrou barvu.

Jenomže bylo-li nebytí mladého Mannova muže tak krásné, co se dělo s jeho tělem? Táhl ho za nohy přes práh? Rozpárali mu břicho? Hodili ho do díry nebo do ohně?

Mannovi bylo tehdy šestadvacet let a Novalis se nikdy nedožil třicítky. Mně je bohužel víc a na rozdíl od nich nemohu nemyslet na tělo. Smrt totiž není modrá a Tamina to ví stejně jako já. Smrt je strašlivá dřina. Můj tatínek umíral po několik dnů v horečkách a mně se zdálo, že pracuje. Byl zpocen a soustředěn jen na své umírání, jako by smrt byla nad jeho síly. Už ani nevěděl, že sedím u jeho postele, nestačil mne už vnímat, práce na smrti ho docela vyčerpávala, byl soustředěn jak jezdec na koni, který chce dojet do dalekého cíle a má už jen poslední zbytek sil.

Ano, jel na koni.

Kam jel?

Jel někam daleko ukrýt své tělo.

Ne, to není náhoda, že všechny básně o smrti zpodobují smrt jako cestu. Mannův mladý muž sedá do vlaku, Tamina do červeného sportovního auta. Člověk má nekonečnou touhu odjet, aby ukryl své tělo. Ale ta cesta je marná. Jede na koni, ale najdou ho v posteli a jeho hlava udeří o práh.

13.

Proč je Tamina na ostrově dětí? Proč si ji představuji právě tam?

Nevím.

Je to snad proto, že v den, kdy mi tatínek umíral, slyšel jsem znít veselé písně zpívané dětskými hlasy?

Všude na východ od Labe jsou děti organizovány v tak zvaných svazech pionýrů. Nosí kolem krku červené šátky, chodí na schůze jako dospělí a občas zpívají Internacionálu. Existuje dobrý zvyk, že čas od času uvážou červený šátek nějakému významnému dospělému a dají mu titul čestného pionýra. Dospělí to mají rádi, a čím jsou starší, tím jim dělá větší radost dostávat od dětí do rakve červený šátek.

Všichni ho už dostali, dostal ho Lenin, dostal ho Stalin, Masturbov i Šolocho, Ulbricht i Brežněv a také Husák dostával toho dne svůj šátek na velké slavnosti pořádané na pražském Hradě.

Toho dne klesla tatínkovi poněkud horečka. Byl květen a měli jsme okno otevřené do zahrady. Z protějšího domu přes kvetoucí větvě jabloní k nám doléhal televizní přenos slavnosti. Ozývaly se písně ve vysoké poloze dětských hlasů.

Byl u nás právě lékař. Skláněl se nad tatínkem, který už neuměl říci ani jedno jediné slovo. Pak se obrátil ke mně a řekl nahlas: "Už nic nevnímá. Jeho mozek je v rozkladu." Viděl jsem tatínkovy veliké modré oči, jak se ještě víc rozšířily.

Když lékař odešel, chtěl jsem ve strašných rozpacích honem něco říci, abych zaplašil tu větu. Ukázal jsem z okna: "Slyšíš? To je legrace! Husák se dnes stává čestným pionýrem!"

A tatínek se začal smát. A smál se, aby mi dal najevo, že jeho mozek žije a že s ním pořád mohu mluvit i žertovat.

Přes jabloně se pak ozval Husákův hlas: "Děti! Vy jste budoucnost!"

A za chvíli: "Děti, nikdy se neohlížejte zpět!"

"Já zavřu okno, ať ho neslyšíme," mrkl jsem na tatínka a on se na mě podíval nekonečně krásným úsměvem a kýval souhlasně hlavou.

O několik hodin mu znovu prudce stoupla horečka. Sedl na koně a jel několik dnů. Mě už nikdy neviděl.

14.

Ale co mohla dělat, když už se jednou octla mezi dětmi, převozník zmizel i s loďkou a kolem nebyla než nekonečná voda?

Snažila se bojovat.

Ach, to je smutné: když byla v malém západoevropském městě, o nic nikdy neusilovala a tady, mezi dětmi (ve světě věcí, které nic neváží), bude bojovat?

A jak vůbec chce bojovat?

Když se v den svého příjezdu vyhnula hrám a utekla se na svou postel, jako by to byl nedobytný hrad, ucítila ve vzduchu klíčící nepřátelství dětí a lekla se ho. Chce mu předejít. Proto se rozhodla získat je na svou stranu. To ovšem předpokládá ztotožnit se s nimi, přijmout jejich řeč. Účastní se tedy dobrovolně všech her, přináší do jejich podniků vlastní nápady i tělesnou sílu, takže děti jsou brzo jaty jejím kouzlem.

Chce-li se s nimi ztotožnit, musí se vzdát svého soukromí. Chodí s nimi proto společně do koupelny, i když tam prvního dne odmítla jít, protože se štitila umývat před jejich zraky.

Koupelna, velká vykachlíčkováná místnost, je střed

života dětí a jejich tajných myšlenek. Na jedné straně je deset záchodových mís, na protější straně deset umyvadel. Vždycky jedno družstvo je na mísách s vyhrnutými nočními košilemi a druhé je u umyvadel nahé. Ti, co sedí, se dívají na ty nahé u umyvadel a ti u umyvadel se ohlížejí po těch na mísách a celá místnost je plná utajené smyslnosti, která v Tamině vyvolává nejasnou vzpomínku na cosi dávno zapomenutého.

Tamina sedí v noční košili na míse a nazí tygři, kteří jsou u umyvadel, nemají oči než pro ni. A pak zní splachovaná voda, veverka vstává z mís, odkládají dlouhé noční košile, tygři odcházejí od umyvadel do ložnice, odkud přicházejí kočky, usazují se na uprázdňené mísy a dívají se na vysokou Taminu s černým podbřiškem a velikými prsy, která je s veverkami u umyvadel.

Nestydí se. Cítí, jak její dospělá sexualita ji činí královnou, která vládne těm, jejichž podbřišek je lysý.

15.

Zdá se tedy, že cesta na ostrov nebyl úklad proti ní, jak se jí zdálo, když poprvé spatřila noclehárnu se svým lůžkem. Naopak, octla se konečně tam, kde toužila být: dopadla daleko dozadu do času, kde manžel nebyl, kde neexistoval ani ve vzpomínce, ani v touze a kde tedy nebyla tíha ani výčitky.

Ona, která měla vždycky tak velmi vyvinutý stud (stud byl věrným stínem lásky), se nyní ukazovala nahá desítkám cizích očí. V první chvíli to bylo zarážející a nepříjemné, ale brzy si na to zvykla, protože její nahota nebyla nestoudná, ztrácela prostě svůj význam, stávala se (jak se jí zdálo) nevýmluvná, němá a mrtvá. To tělo, jehož každou část popsala historie lásky, se stalo bezvýznamné a v té bezvýznamnosti byla úleva a klid.

Ale jestliže dospělá smysluplnost se ztrácela, kdesi zdávna se zvolna začal vynořovat svět jiných vzrušení. Vybavovalo se jí mnoho zasutých vzpomínek. Například tahle (není divu, že na ni dávno zapoměla, protože pro dospělou Taminu musila být nesnesitelně nepatřičná a směšná): Když byla v první třídě obecné školy, zbožňovala svou mladou krásnou učitelku a snila celé měsíce o tom, že s ní smí být na záchodě.

Seděla teď na míse, usmívala se a přivírala oči. Představovala si, že ona je tou učitelkou a malá pihovatá holčička, která sedí na míse vedle a zvědavě po ní pokukuje, je někdejší malá Tamina. Ztotožnila se se smyslnými očima pihovate holčičky tak, že najednou cítila kdesi v dalekých hloubkách své paměti chvít se staré poloprobuzené vzrušení.

16.

Dík Tamině vyhrávaly veverka skoro všechny hry a rozhodly se, že ji slavnostně odmění. Všechny odměny a tresty, které si děti udělovaly, se odbývaly v koupelně a odměna Tamině spočívala v tom, že jí tam budou všichni sloužit: ona sama se nebude smět sama sebe vůbec dotknout, všechno budou za ni dělat obětavě veverka jako naprosto oddaní sloužící.

A tak jí sloužily: nejdřív ji pečlivě očišťovaly na míse, pak ji z ní zvedly, spláchly vodu, stáhly s ní košili, přivedly ji k umyvadlu a všechny jí chtěly omývat její prsa a břicho a všechny byly zvědavé, jak vypadá mezi nohama a jaké je to tam na dotek. Chvillemi je chtěla odehnat, ale bylo to velmi obtížné: nemohla být přece zlá na děti, které nadto dodržovaly s báječnou důsledností hru a tvářily se, že nedělají nic jiného, než že jí za odměnu slouží.

Nakonec jí šly uložit na lůžko ke spánku a tam si zase

našly tisíce roztomilých záminek, aby se k ní tiskly a ždábily ji po celém těle. Bylo jich kolem ní strašně moc a ona nevěděla, komu patří která ruka a která ústa. Cítila doteky po celém těle a zejména na těch místech, která měla jiná než oni. Zavřela oči a zdálo se jí, že se její tělo houpe, zvolna houpe, jako by bylo v kolébce: zakoušela mírnou a zvláštní slast.

Cítila, jak jí slastí cuká koutek úst. Otevřela opět oči a viděla dětskou tvář, která pozoruje její ret a říká jiné dětské tváři: "Dívej! Dívej!" Skláněly se teď nad ní dva obličejové a pozorovaly dychtivě její cukající koutek, jako by se dívaly do nitra rozmontovaných hodinek, anebo na mouchu, které utrhly křídla.

Zdálo se jí však, že její oči vidí něco úplně jiného, než co cítí její tělo, a že děti skloněné nad ní nesouvisejí nijak s tou tichou, houpavou slastí, kterou zakouší. A tak znovu zavřela oči a radovala se ze svého těla, neboť to bylo poprvé v životě, kdy tělo mělo požitek bez přítomnosti duše, která si nic nepředstavovala ani na nic nevzpomínala a odešla tiše z místnosti.

17.

Tohle mi vyprávěl tatínek, když mi bylo pět let: Tónina je malý královský dvůr. Vládne tam král (první stupeň) a má dva pobočníky (pátý a čtvrtý stupeň). Jim jsou podřízeni čtyři jiní hodnostáři, z nichž má každý ke králi i k pobočníkům svůj zcela zvláštní vztah. Kromě nich je ubytováno na dvoře ještě dalších pět tónů, jimž se říká chromatické. Ty mají sice významná postavení v jiných tóninách, ale zde jsou pouhými hosty.

Protože každá z dvanácti not má své vlastní postavení, titul, funkci, není skladba, kterou slyšíme, pouhým zvukem, ale odvíjí před námi jakýsi děj. Někdy jsou události